

Pojat, pallo ja pullo: viekö seuratoiminta märkään miehuuteen?

PASI KOSKI

Johdanto

Tämän tutkimuksen juuret liittyvät vuosituhannen taitteessa käytyyn keskusteluun ja pieneen julkiseen kohuunkin, joka syntyi, kun eräitä Nuorten terveystapatutkimuksen alustavia tuloksia tuli julkisuuteen. Matti Rimpelä (2000) kertoi tuolloin, että liikunnan ja urheilun seuratoiminnassa mukana olevat pojat ovat taipuvaisempia humalajuomiseen kuin muut pojat. Kohun seurauksena silloinen kulttuuriministeri asetti selvitysmiehen selvittämään, mitä asiasta tuolloin tiedettiin. Havainnot sekä kansallisista että kansainvälisistä tutkimuksista kertoivat, että organisoituun liikuntaan osallistuvat nuoret eivät ole välttämättä raittiuden mannekiineja (Koski 2000c). Valtaosa tutkimuksista perustui niin liikunnan harrastusta kuin alkoholin käyttöäkin koskien muutamaan karkeaan mittariin, joiden käytöstä johtuen päädyttiin helposti kovin mustavalkoisiin tulkintoihin. Tässä valossa oli olemassa tarvetta tiedon syventämiseen teema-alueella.

Vuonna 2001 käynnistettiin osana Suomen Akatemian Terveiden edistämisen tutkimusohjelmaa ”Nuorisokulttuurit terveyden lukutaitona” -tutkimushanke, jonka yhdeksi osaksi liitettiin tutkimus, jossa perehdyin nuorten liikunnan harrastuksen ja terveyden lukutaidon väliseen suhteeseen. Nuorten suhde alkoholiin sai myös merkittävän osan tutkimuksen teemavalinnoissa.

Terveyden lukutaidolla tarkoitetaan eräänlaista pääomaa, jota yksilö tarvitsee terveytensä ylläpidossa ja kehittämisessä. Kyse ei kuitenkaan ole pelkästään yksilöllisestä elämänhallintaan liittyvästä tekniikasta, vaan myös yhteisöllisistä ja kulttuuriin laajemminkin liittyvistä tekijöistä. (Health Promotion Glossary, 1998; Ratzan 2001; Hoikkala 2003.)

Aikuisväestöä koskevan aiemman tutkimustiedon (ks. esim. Luoto & al. 2003) perusteella voi väittää, että terveyden lukutaito on naisilla yleensä parempi kuin miehillä. Tämän tutkimushankkeen tulokset (Koski 2005) osoittivat, että tilastollisesti tarkastellen sukupuolierot ovat nähtävissä jo nuoruusiässä. Tyttöjen suhde terveyteen ja sen merkityksiin oli nimittäin aktiivisempi ja myönteisempi kuin pojilla. Tytöillä fyysinen aktiivisuus oli selvästi yhteydessä parempaan terveyden lukutaitoon, mikä ilmeni lähes kaikilla terveyden osa-alueilla. Terveyden lukutaitoa liikuntaharrastukseen peilattaessa löytyi myös kiinnostavia eroja sukupuolten välillä. Organisoituun liikuntaan osallistuminen ei ennustanut yhtä selvästi hyvää terveyden lukutaitoa kuin omatoiminen aktiiviliikuminen, mutta senkin osalta tyttöjen keskuudessa yhteys oli olemassa. Pojilla omatoiminen fyysinen aktiivisuus linkittyi lievästi terveyden lukutaitoon, mutta seuratoimintaan¹ osallistumisen suhteen eroja eri poikaryhmissä ei juuri ollut. Alkoholin käyttöön liittyen löytyi merkkejä terveyden kannalta jopa käänteisistä piirteistä. Tämän artikkelin tarkoituksena on syventää kuvaa poikien liikunnan, seuratoimintaan osallistumisen ja alkoholisuhteen keskinäisestä kytkennästä.

Todettakoon, että vaikka naisten ja miesten alkoholimaailmat ovat lähentyneet naisten alkoholin käytön lisääntymisen myötä, erot eivät kuitenkaan ole kadonneet. Juomisella on edelleen sukupuolittunut luonne. Naisten juominen on ulkoisesti esimerkiksi kulttuurisesti säännellympää. Naiset eivät hakeudu toiseen todellisuuteen yhtä

¹Tässä artikkelissa lyhyt ilmaisu ”seuratoiminta” viittaa liikunnan ja urheilun alalla toimivien yhdistysten toimintaan.

vahvasti kuin miehet, vaan pikemminkin vahvistavat juomisellaan yhteishenkeä, sosiaalisuutta ja läheisyyttä. (Paakkanen 1995; Falk & Sulkunen 1980; Tigerstedt & Törrönen 2005.)

Tutkimusmenetelmät ja aineistot

Tutkimuksen kohteeksi valittiin yhden suomalaisen, suhteellisen suuren kaupungin, Turun, suomenkielinen nuoriso. Sekä laadullista että määrällistä aineistoa kerättiin yläasteen seitsemännen ja yhdeksännen luokan sekä lukion ja ammatti-instituutin toisen vuoden oppilailta eli kohderyhminä olivat 13–14-, 15–16- ja 17–18-vuotiaat. Tutkimus toteutettiin harkinnanvaraisesti valituissa kouluissa, joiden oppilaiden katsottiin edustavan monipuolisesti turkulaisnuorisoa.

Aineistot kerättiin keväällä 2003 kahdessa vaiheessa. Ensimmäinen kerättiin laadullinen aineisto terveyttä, liikuntaa ja alkoholia käsittelevin kirjoitustehtävin. Alkoholiin liittyvät nuoret kirjoittivat teemoista ”Minä ja alkoholi” tai ”Nuoret ja alkoholi”; kirjoituksia kertyi kaikkiaan 103. Tämä artikkeli tukeutuu jälkimmäisen vaiheen määrälliseen aineistoon, joka kerättiin kyselylomakkeilla. Oppilaat vastasivat lomakkeisiin koulutunnilla tutkimusavustajan valvonnassa. Kysely onnistui hyvin suhteellisen pitkistä lomakkeista huolimatta, sillä vastaajia motivoitiin arvontapalkintojen avulla. Arvontaan pääseminen edellytti lomakkeen huolellista täyttämistä. Vain muutama lomake jouduttiin hylkäämään puutteellisten vastausten takia. Tutkimusaineisto koostuu kaikkiaan 798 nuoren vastauksista ja edustaa noin 15:tä prosenttia kohdeikäryhmien suomenkielisistä turkulaisnuorista. Vastaajista 481 on yläasteen koululaisia, 154 lukiolaisia ja 163 ammatti-instituutissa opiskelevia. Tämä artikkeli ammentaa havaintonsa poikien osuudesta. Heitä aineistossa on vähän yli puolet ($n = 401$; yläasteen koululaisia 240, lukiolaisia 58 ja ammatti-instituutissa opiskelevia 103).

Alkoholia koskien lomakkeella jäljitettiin paitsi alkoholin käyttöön liittyvää ilmiäkäyttymistä ja alkoholikokemuksia myös ennen kaikkea alkoholiin liittyviä merkityksiä. Ilmiäkäyttymistä koskien kysyttiin, oliko nuorella ylipäättään kokemusta alkoholin käytöstä, kysymällä, onko hän joskus juonut lasillisen alkoholia, ja toisaalta, oliko hän joskus ollut humalassa (vrt. Hellandsjo Bu & al. 2002). Näistä ensikokemuksista selvitettiin myös kokeiluikä, jonka on norjalaistutki-

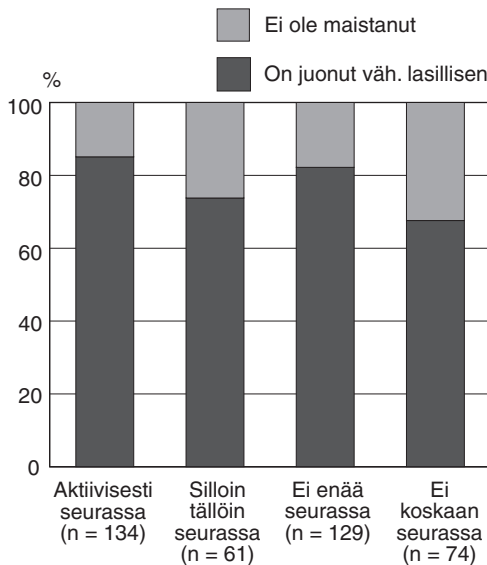
muksessa (Pedersen & Skrondal 1998) todettu olevan yksi määrittävä tekijä myöhemmän iän alkoholin käytölle. Toiseksi kysyttiin, kuinka usein nuori käyttää alkoholia ylipäättään, kuinka usein hän käyttää alkoholia tosi humalaan asti ja kuinka usein hän käyttää eri alkoholilatuja luokitettuina olueen, siideriin, viiniin ja väkeviin. Kolmanneksi tiedusteltiin humalajuomisen yleisyyttä suhteessa nuoriin yleensä ja toisaalta suhteessa omiin ystäviin. Alkoholiin liittyvien merkitysten jäljittämiseksi nojaututtiin kahteen kysymyspatteristoon, joista ensimmäinen kohdentui nuorten käsityksiin alkoholista yleisellä tasolla ja toinen siihen, kuinka tärkeitä eri alkoholiin liittyvät merkitykset ovat nuorelle itselleen. Tämän lisäksi kysyttiin erikseen nuoren käsityksiä kohtuullisesta alkoholin käytöstä toistuvuuden ja määrällisen näkökulman kautta. Kysymyspatteristojen laadinnassa käytettiin hyväksi kirjallisuutta ja kirjoitustehtävien laadullista aineistoa. (Ks. menetelmät tarkemmin Kukkonen 2004.)

Alkoholin käytön ja liikunnan harrastuksen vivahteista

Laissamme on määritetty, että alle 18-vuotiaat eivät saa pitää halussaan tai kuljettaa alkoholia, heille ei myöskään saa myydä eikä välittää sitä (Paaso 2000). Kuitenkin vain alle 40 prosenttia 14-vuotiaista suomalaisnuorista ja alle kymmenen prosenttia 18-vuotiaista pitää itseään raittiina (Rimpelä & al. 2002). Koska alkoholin käyttö sisältää yksilöllisiä riskejä ja niistä seuraa runsaasti yhteiskunnallisia haittoja, tällainen ristiriita lainkirjaimen ja käytännön elämän välillä johtaa siihen, että etenkin nuorten alkoholin käytön tarkastelu latautuu helposti moraalisesti ja painottuu ongelmalähtöisesti. Alkoholin käytön ongelmallisuus sinänsä on kuitenkin suhteellinen ja näkökulmasta riippuva kysymys.

Itse alkoholin käytön tarkastelussa on paikallaan tiedostaa tietynlainen suhteellinen ulottuvuus, sillä asiassa on monia vivahteita, eikä sitä ole kovin yksinkertaista määrittää. Sävyt kattavat esimerkiksi alkoholidebyytin (sen, onko ylipäättään maistanut alkoholia ja missä iässä), humaladebyytin (onko humaltunut ja missä iässä), käytön toistuvuuden, käytön määrän ja humalan toistuvuuden. Lisää sävyjä saadaan, kun tarkasteluun otetaan mukaan esimerkiksi eri juomalaadut ja humaltumisen asteet. Christoffer Tigerstedt ja

Kuvio 1. Poikien alkoholin maistaminen ja liikunnan seuratoimintaan osallistuminen

($\chi^2 = 10.65$; sig. = .014; vertailtaessa vain aktiivisesti ja ei koskaan seurassa olleita $\chi^2 = 8.76$; sig. = .003)

Jukka Törrönen (2005) kaipaavat suomalaisen alkoholitutkimukseen yksilöotteen ja pelkistävän otteen rinnalle ja lisäksi otetta, jossa myös ilmiöön liittyvät eri sävyt tulisivat paremmin esiin. Tässä tutkimuksessa otetaan askel tähän suuntaan ja jäljitetään alkoholiin liittyviä merkityksiä.

Laajoissa nuorten terveyskäyttäytymistä tilastollisen aineiston perusteella analysoivissa tutkimuksissa alkoholin käytön lisäksi myös liikunnan harrastukseen liittyviä asioita on mitattu – osin olosuhteiden pakosta – varsin pelkistetysti. Tämä koskee myös liikunnan ja urheilun seuratoimintaan osallistumista. WHO-koululaistutkimuksessa esimerkiksi kysytään, onko nuori seurassa jäsen vai ei (ks. esim. Kannas & al. 2002), vaikka tiedetään, että seuratoimintaan osallistuminen ja jäsenyys eivät nykyään kovinkaan hyvin vastaa toisiaan (Koski 2000b, 44). Nuorten terveystapatutkimuksessa taas seuraosallistumista on jäljitetty hienoisemmin seitsenportaisella asteikolla (ks. esim. Rimpelä & al. 2002). Sen avulla saadaan tietoa siitä, kuinka usein harrastaa liikuntaa seuroissa vastaushetkellä. Tällä mittarilla ei kuitenkaan saada tietoa esimerkiksi siitä, onko vastaaja aiemmin ollut mukana seuratoiminnassa. Näissä yleisissä nuorten terveyskäyttäytymistä jäl-

jittävissä tutkimuksissa ei voida myöskään jäljitää lajikohtaisia tai esimerkiksi urheilulliseen tasoon liittyviä eroja. Tämän tutkimuksen aineistoa kerättyä pyrittiin nämä puutteet täydentämään. Seuratoimintaan osallistumisen osalta sovellettiin neliluokkaista mittaria, jonka avulla pojat voitiin luokitella 1) aktiivisesti ja säännöllisesti osallistuviin (33,7 %), 2) silloin tällöin osallistuviin (15,3 %), 3) aiemmin, mutta ei enää osallistuviin (32,4 %) sekä 4) ei koskaan seuratoimintaan osallistuneisiin (18,6 %). Lisäksi aineisto mahdollistaa muutamien lajien, urheilullisen tason ja tavoitetason perusteella tehtävän vertailun. Tosin on myönnettävä, että yhteen kaupunkiin keskittyvällä aineistolla on rajoitteensa ja suurempi näyte mahdollistaisi esimerkiksi yksityiskohdaisemmat lajivertailut. Rajoitteistaan huolimatta nyt käytössä olevaa aineistoa voi pitää maassamme tämän teema-alueen analysointiin tähänastisista vivahteikkaimpana ja monipuolisimpana.

Poikien alkoholin käyttö ja osallistuminen seuratoimintaan

Tässä aineistossa alkoholin käyttö ei tunnu juuri eroavan sen perusteella, millainen suhde pojalla on seuratoimintaan. Tilastollisesti merkitseviä eroja ei löytynyt, kun tarkasteltiin oluen, siiderin, viinin, väkevien, ylipäättään alkoholin käytön ja humalajuomisen yleisyyttä edellä mainituissa neljässä eri seuratoimintaan osallistujan ryhmässä poikien joukossa. Mainittava tosin on, että muutamien muuttujien kohdalla seura-aktiivit olivat lievästi yleisemmin käyttäviä, mutta erot eivät olleet tilastollisesti merkitseviä.

Täysin aiheettomaksi alkoholin ja seuratoiminnan keskinäistä yhteyttä poikien keskuudessa ei tämän aineiston perusteella voi kuitenkaan osoittaa, sillä on tehtävissä muutamia havaintoja, jotka viittaavat tähän suuntaan.

Ensinnäkin, kun kysyttiin alkoholin maistamiskokemusta ylipäättään (oletko juonut vähintään lasillisen alkoholia), seuratoiminnan ulkopuoliset erottuivat harvinaisemmilla kokemuksillaan (kuvio 1). Heistä kaksi kolmannesta oli juonut lasillisen, kun seura-aktiiveilla ja ei enää osallistuvilla vastaava osuus oli yli 80 prosenttia. Silloin tällöin osallistujilla osuus oli kolmen neljänneksen tuntumassa, mutta heidän tonsa selittynee ainakin osittain siitä, että heissä oli suhteellisesti enemmän nuorempia vastaajia kuin muissa.

Taulukko 1. Väkevien alkoholijuomien ja ylipäätään alkoholin käytön useus pojilla seuratoimintaan osallistumisen mukaan, %

Kuinka usein käytät alkoholia ylipäätään?	Seuratoimintaan osallistuminen				χ^2	sig.
	Aktiivisesti	Silloin tällöin	Ei enää	Ei koskaan		
Pari kertaa/kk tai useammin	37,2	34,5	38,2	27,1	8.63	.195
Enintään kerran/kk	38,0	27,6	34,1	31,4		
Ei lainkaan	24,8	37,8	27,6	41,4		
n	129	58	123	70		
Verrattaessa vain aktiiveja ja ei koskaan osallistuneita $\chi^2 = 6.00$, sig. = .050						
Kuinka usein käytät väkeviä juomia?	Seuratoimintaan osallistuminen				χ^2	sig.
	Aktiivisesti	Silloin tällöin	Ei enää	Ei koskaan		
Kerran viikossa tai useammin	2,3	1,7	2,4	2,9	19.23	.083
Pari kertaa kuukaudessa	10,1	10,0	9,7	4,3		
Kerran kuukaudessa	4,7	11,7	17,7	13,0		
Harvemmin	45,7	33,3	29,0	30,4		
Ei lainkaan	37,2	43,3	41,1	49,3		
n	129	60	124	69		
Verrattaessa vain aktiiveja ja ei koskaan osallistuneita $\chi^2 = 10.25$ sig. = .036						

Toiseksi, kun tarkasteluun otettiin seuraosallistumisen perusteella vain aktiivit ja ei koskaan osallistuneet, tilastollisia eroja löytyi myös väkevien käytön yleisyydessä sekä alkoholin käytössä ylipäätään (ks. taulukko 1). Seura-aktiiveista yli 12 prosenttia käytti väkeviä juomia vähintään pari kertaa kuukaudessa, kun vastaava osuus jäi seuratoiminnan ulkopuolisilla seitsemään prosenttiin. Lisäksi ei lainkaan väkeviä alkoholijuomia käyttäviä seura-aktiiveista oli reilu kolmannes (37,2 %). Vastaava osuus seuratoiminnan ulkopuolisilla oli puolet (49,3 %). Alkoholin käytöstä ylipäätään voi todeta, että seurassa aktiivisesti toimivista pojista useampi kuin joka kolmas (37,2 %) ilmoitti käyttävänsä alkoholia vähintään pari kertaa kuukaudessa ja joka neljäs (24,8 %) heistä ei käyttänyt alkoholia lainkaan. Ei lainkaan seuratoimintaan osallistuneista vähintään pari kertaa kuukaudessa alkoholia käyttäviä oli runsas neljännes (27,1 %) ja ei lainkaan käyttäviä yli 40 prosenttia (41,4 %).

Jonkinlainen suunta kosteaan osakulttuuriin seuroista on löydettävissä. Jos nimittäin syvennetään tarkastelua ja verrataan aktiivisia liikkujia keskenään eli siis niitä poikia, jotka harrastavat liikuntaa vähintään kolme kertaa viikossa, erot ei lainkaan väkeviä käyttävien osuudessa kertovat, että seuratoiminta ja väkevien käyttö linkittyvät toisiinsa jossain määrin (ks. taulukko 2). Liikuntaa vähintään kolme kertaa viikossa harrasta-

vat pojat on taulukossa ryhmitetty seuratoimintaan osallistumisen perusteella kolmeen ryhmään eli aktiivisesti, silloin tällöin ja ei seuratoimintaan osallistuviin (ryhmät ei enää ja ei koskaan on yhdistetty). Taulukosta 2 on luettavissa, että väkevien käyttö oli yleisempää seuratoimintaan osallistuvilla kuin osallistumattomilla. Sama pätee myös humalajuomisen yleisyyteen. Seuratoiminnan ulkopuolella liikunnallisesti aktiivisista pojista lähes 60 prosenttia ei käyttänyt lainkaan väkeviä, kun seuratoiminnassa edes silloin tällöin mukana olevilla vastaava osuus jäi 40 prosentin tuntumaan. Humalajuomisen useutta tarkasteltaessa huomattiin, että seuratoimintaan silloin tällöin osallistuvat pojat olivat yleisemmin vähintään pari kertaa kuukaudessa humalassa kuin seura-aktiivit ja kokonaan seuratoiminnan ulkopuoliset. Humalajuomisen tiheys näyttää olevan korkeimmillaan seuratoimintaan löyhästi kiinnittyneiden ryhmässä (tässä ryhmässä vielä ikäjakaman rasite).

Alkoholin käytön kohtuullisuusnäkökulmista jäljitettiin kysymällä, kuinka usein vastaajan ikäiselle on kohtuullista käyttää alkoholia ja toisaalta kuinka monta kerta-annosta on kohtuullista käyttää yhdellä käyttökerralla. Yleisimmin pojat olivat sitä mieltä, että heidän ikäisilleen on kohtuullista käyttää alkoholia pari kertaa kuukaudessa (43 %) ja yhdellä käyttökerralla kohtuullinen määrä on 3–6 kerta-annosta (30 %). Kerta-annosten

Taulukko 2. Aktiivisesti vähintään kolme kertaa viikossa liikkuvien poikien väkevien alkoholijuomien käytön ja humalajuomisen useus seuratoimintaan osallistumisen mukaan, %

Väkevien juomien käyttö	Seuratoimintaan osallistuminen			χ^2	sig.
	Aktiivisesti	Silloin tällöin	Ei seurassa		
Pari kertaa/kk tai useammin	12,5	11,1	4,9	9.82	.044
Enintään kerran/kk	50,8	48,9	37,8		
Ei lainkaan	36,7	40,0	57,3		
n	120	45	82		
Humalajuominen	Seuratoimintaan osallistuminen			χ^2	sig.
	Aktiivisesti	Silloin tällöin	Ei seurassa		
Pari kertaa/kk tai useammin	15,0	24,4	13,1	11.05	.026
Enintään kerran/kk	48,3	33,3	31,0		
Ei lainkaan	36,7	42,2	56,0		
n	120	45	84		

määrän osalta ei seuraosallistumisen suhteen juuri eroja ollut. Sen sijaan toistuvuuden kohtuullisuuskäsityksissä oli eroja. Mainittavin ero oli varmaan siinä, että ei koskaan seuratoimintaan osallistuneista noin kolmanneksen mielestä alkoholia ei pitäisi nauttia heidän ikäisenään lainkaan, kun muissa ryhmissä jäädään viidennekseen ja silloin tällöin seuratoimintaan osallistuvien poikien ryhmässä 12 prosenttiin.

Vaikka monen alkoholin käyttöä kuvaavan muuttujan osalta erot seuratoimintaan osallistumisen mukaan poikien välillä olivat melko pieniä, tietyin määrittelyin ja reunaehdoin tämänkin tutkimuksen aineisto antaa tukea sille käsitykselle, että poikien alkoholin käyttö on liitettävissä organisoituun liikuntatoimintaan osallistumiseen. Aiemmat analyysit ovat valottaneet kovin vähän, miksi näin näyttää olevan (ks. Koski 2000c). Tämänkään tutkimuksen aineisto ei riitä tuon kysymyksen tyhjentävään vastaukseen, mutta pelkistettyjen tulkintojen syventämiseksi saamme lisää syvyyttä alkoholiin liittyvistä käsityksistä ja merkityksistä. Ennen kuin paneudumme niihin, on syytä tarkastella, miten nämä ryhmät eroavat eri taustamuuttujien perusteella, sekä jäljittää hienoisempia eroja esimerkiksi lajin ja tavoitetason kaltaisten urheilullisten piirteiden suhteen.

Miten seuratoimintaan osallistuvien poikien taustatiedot eroavat osallistumattomien tiedoista?

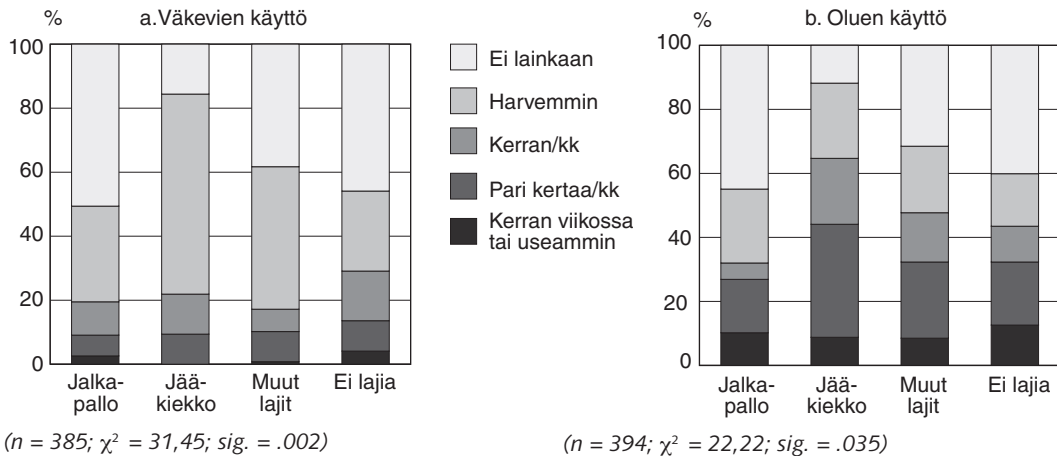
Nuorten juomatapojen on todettu myötäilevän

aikuisväestön tapoja. Perustellusti voidaan väittää, että vanhempien asenteet tai heidän asettamansa normit nuorten juomista koskien eivät ole niin oleellisia kuin heidän omat juomatapansa (Hellandsjo Bu & al. 2002). Vastaavasti vanhempien liikuntakäsityksillä ja liikunnan harrastuksella on yhteytensä lasten liikuntaharrastukseen (esim. Rautava & al. 2003).

Liikunnan harrastus on perinteisesti ollut aikuisilla yhteydessä korkeampaan koulutukseen (Laakso 1986, 95–97). Koulutusta näyttää tämän tutkimuksen aineiston perusteella erotteluvan seuraosallistujia jo nuoruusiässä (vrt. Koski 2000a). Kun yläasteen pojista joka kolmas osallistuu aktiivisesti seuratoimintaan, lukiolaisista niin tekee yli puolet, mutta ammatti-instituutin pojista vain noin joka neljäs. Selvästi seuraosallistumiseen vaikuttaa kodin kulttuuripääoma, jota voi karkeasti mitata vanhempien koulutustason perusteella (vrt. Alasuutari 1997). Vanhempien ja erityisesti äidin korkeampi koulutustaso ennustaa pojan todennäköisyyttä osallistua seuratoimintaan säännöllisesti ja aktiivisesti. Tämä kulttuuripääoma peilautuu myös poikien koulumenestykseen, sillä seuraosallistujat pärjäävät keskimäärin muita poikia paremmin koulussa.

Aktiivisesti seuratoimintaan osallistuvat pojat olivat yleisemmin maistaneet alkoholia ja heistä myös suurempi osuus käytti ylipäätään alkoholia kuin ei koskaan seuratoimintaan osallistuneista. Ainakin osittaiseksi selitykseksi tähän voi tarjota sitä, että seuratoiminnan ulkopuolisissa ovat mukana myös ne nuoret, jotka ylipäätään osallistuvat nuorten yhteisiin rentoihin, niin suositel-

Kuvio 2. Poikien väkevien alkoholijuomien ja oluen käytön tiheys lajin mukaan

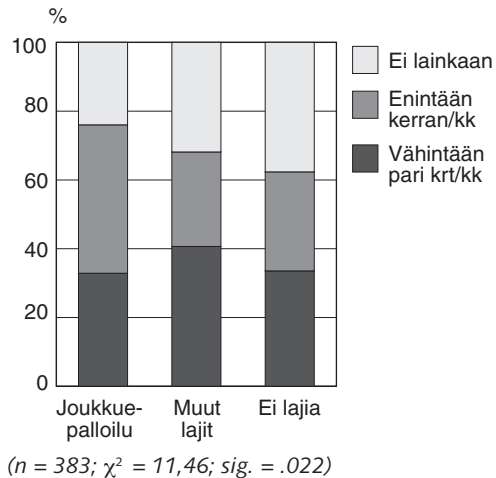
taviin kuin vähemmän suositeltaviin, muita vähemmän. Tälle tulkinntalle antoivat tukea havainnot, jotka perustuvat vastaajien omaan arvioon itsestään. Seuratoimijat ovat seurojen ulkopuolella oleviin poikiin nähden omasta mielestään useammin oma-aloitteisia, tavoitteellisia, nauttivat paineen alla toimimisesta, ovat kilpailullisia, haluavat kehittää itseään ja tuntevat itsensä terveemmiksi. Selitys näihinkin löytynee ainakin osaltaan kodin kulttuuripääoman tasosta.

Seuratoimintaan osallistumisen perusteella jaotellut ryhmät eivät varmaankaan muodosta yhtenäisiä nuorisojoukkoja ja näistä ryhmistä ei koskaan seuratoimintaan osallistuneet lieene kaikkein epäyhtenäisin. He jakautuvat esimerkiksi seuratoimintaan aktiivisesti osallistuviin verraten selvemmin ”kilttiin” ja ”vähemmän kilttiin” päähän. Tämä on nähtävissä mm. sen perusteella, tietävätkö heidän vanhempansa, missä he perjantai- ja lauantai-iltansa viettävät. Todettakoon, että kaikilla alkoholin käyttöä koskevilla muutujilla se, tietävätkö vanhemmat vai eivät tiedä, missä poika liikkuu, erottelee käytön yleisyyttä selvästi.

Alkoholin käytön erot lajin ja urheilutason perusteella

Tutkimusaineisto antaa jokin verran mahdollisuuksia tehdä myös vertailuja liikunnan harrastajien ryhmän sisällä. Paikoitellen vähäiset määrät luovat tietyn varauksen näiden tulosten yleistettävyyteen, mutta muutamat huomiot ovat mahdol-

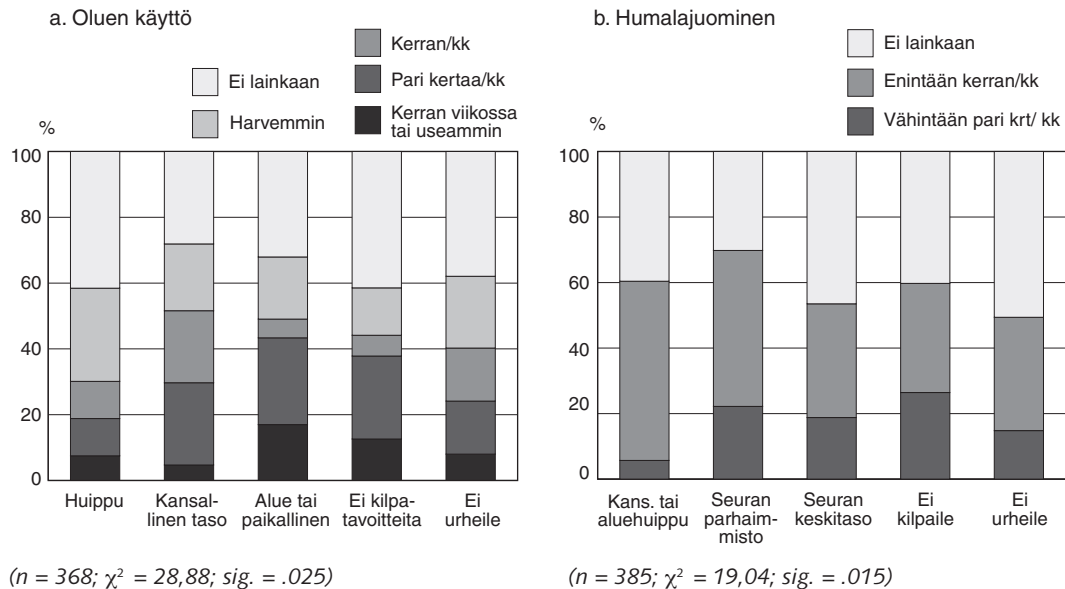
Kuvio 3. Poikien alkoholin käyttö ylipäätään lajin mukaan

lisia. Esimerkiksi karkean luokituksen ”joukkuepalloliu – muut lajit – ei lajia” vertailuun ryhmien koot ovat riittäviä. Lisäksi jalkapalloilijoita (n = 79) ja jääkiekkoilijoita (n = 34) on mahdollista tarkastella omina ryhminä. Vastaajia pyydettiin listaamaan seurassa harrastamansa lajit tärkeysjärjestyksessä. Luokitukset on tehty ensiksi mainitun lajin perusteella.

Joukkuepalloliua harrastavissa pojissa alkoholia maistaneita oli enemmän kuin muissa. Ei voida tietää, minkä verran kyse on lajiin valikoitumisesta ja minkä verran esimerkiksi lajin sisäisen kulttuurin vaikutuksesta, mutta rajujen lajien pojat ainakin tässä aineistossa ovat yleensä maista-

Kuvio 4. Poikien oluen käytön useus urheilullisen tavoitetason mukaan ja humalajuomisen useus urheilutason mukaan

neet alkoholia ja olleet myös humalassa. Maistamisen keski-ikä oli jalkapalloilijoilla 11,7 vuotta, kun se kiekkoilijoilla oli 12,0, muiden lajien poilla 12,9 ja ei lainkaan urheilveilla 12,5 vuotta. ($F = 3,54$; sig. = .015).

Näkyvätkö nämä kokeilut myös toistuvana alkoholin käyttönä tai jopa ongelmallisena alkoholin käyttönä? Kiekkoilijat eivät kentällä saa pelätä tilanteisiin menoa ja tämä tuntuu pätevän myös väkevien suhteen, sillä ”ei lainkaan” -vastaajia heistä on selvästi vähiten. Usein käyttäviä heistä ei ollut sen useampi kuin muistakaan, paitsi jonkin verran oluen käytössä. (Ks. kuviot 2a ja 2b.) Lajivertailut kertovat, että jääkiekkoilijoissa oli suhteellisesti eniten maistaneita ja humalan kokeneita sekä vähiten kokonaan väkeviä välttäviä, mutta viikoittain juovia heissä ei ollut enempää kuin muissakaan. Täysin raittiita yhdeksäsluokkalaisia tai sitä vanhempia ei kiekkoilijoista löytynyt lainkaan. Tosi humalaan juomisenkin suhteen ”ei lainkaan” -vastaajia heistä oli vain alle kymmenen prosenttia (8,7 %).

Joukkuepaloilijoiden leimautuminen alkoholin käyttöön taipuvaisiksi sai hieman lievennystä, kun tarkasteltiin heidän ja muiden lajien harrastajien alkoholin käyttöä (ks. kuvio 3). Tämän aineiston joukkuepaloilijoille näyttäisi nimittäin olevan leimallista ”kohtuukäyttö”, kun taas muiden lajien harrastajat olivat selkeämmin polarisoi-

tuneet toisaalta suhteellisen usein ja toisaalta ei lainkaan käyttäviin. Joukkuepaloilijoissa ”ei lainkaan” käyttävien osuus oli noin neljännes ja suurin osuus oli enintään kerran kuukaudessa alkoholia käyttävillä.

Entä näkyykö urheilullinen tavoite alkoholisuhteessa? Ainoa muuttuja, jossa tilastollisesti merkitsevä ero löytyi, koski oluen käyttöä. Ne, jotka tavoittelevat kansainvälistä huippua tai jopa ammattilaisuraa, käyttivät olutta suhteellisesti vähiten. Innokkaimmat oluenjuojat löytyivät urheilijoista, joiden tavoite jää alueelliselle tai paikalliselle tasolle tai jotka ovat mukana ilman kilpailullisia tavoitteita. (Kuvio 4a.) Entä peilautuuko urheilijan urheilullinen taso alkoholimuuttujiin? Keskitason urheilijoista melkein kaikki olivat maistaneet alkoholia, mutta muun tason urheilijat jäivät tässä osuudessa 80 prosentin tietämille tai sen alle.

Urheilutaso ja tavoitetaso näkyivät myös jonkin verran poikien humalajuomisen toistuvuudessa. Huippulupaukset ja korkealle tavoittelevat urheilijat käyttävät alkoholia vähän. Kansallisella tai alueellisella huipulla urheilevat juovat itsensä humalaan hyvin harvoin. Yli 70 prosenttia heistä tekee niin harvemmin kuin kerran kuukaudessa tai ei lainkaan. Suhteellisesti aktiivisimmat ryhmät humalajuomisessa olivat ne seuratoiminnassa mukana olevat, jotka eivät kilpaile, ja toi-

Taulukko 3. Alkoholin liittyvien merkitysulottuvuuksien painotusten keskiarvot pojilla seuratoimintaan osallistumisen mukaan

	Osallistuu seuratoimintaan					
	Aktiivisesti	Silloin tällöin	Ei enää	Ei koskaan	F	sig.
FI Myönteinen väline	0,36	0,36	0,30	0,15	0,48	.699
FII Kielteiset merkitykset	1,47	1,46	1,55	1,50	0,20	.898
FIII Sosiaalinen paine	-1,14	-1,04	-1,05	-1,20	0,51	.674
FIV Kohtuus	0,25	-0,11	0,41	-0,08	4,04	.008
FV Kovis	-0,87	-1,09	-0,90	-0,96	0,55	.650
	Osallistuu seuratoimintaan					
	Aktiivisesti	Silloin tällöin	Ei enää	Ei koskaan	F	sig.
f1 Myönteinen väline	2,42	2,60	2,39	2,12	1,55	.203
f2 Järkevyys	3,93	3,95	4,01	3,49	3,42	.017
f3 Sosiaalinen paine	1,52	1,61	1,43	1,51	0,34	.795
f4 Alkoholisivistys	2,61	2,54	2,59	2,11	3,18	.024
f5 Kovis	2,53	2,89	2,44	2,43	2,82	.039
n	132	58	126	73		
	Harrastetun liikunnan rasittavuus yleensä					
	Hengästyy ja hikoilee runsaasti	Hengästyy ja hikoilee jonkin verran	Ei rasitu		F	sig.
FV Kovis	-0,95	-1,09	-0,58		5,60	.004
n	153	149	79			

saalta seuratasolla keskitasoa paremmat. (Ks. kuvio 4b.)

Erot alkoholiin liittyvissä merkityksissä

Edellä on käsitelty alkoholiin liittyvää ilmiä käytymistä, joka edustaa lähinnä tuota Tigerstedtin ja Törrösen (2005) kuvaamaa pelkistävää otetta. Sävyjen jäljille voidaan yrittää päästä analysoimalla, millaisia eroja seuratoimintaan osallistumisen ja muiden liikuntaharrastusta kuvaavien ryhmittelyjen suhteen on löydettävissä alkoholiin liittyvissä merkityksissä ja niiden korostamisessa. Merkityksiä jäljitettiin kahden laajan merkityspatteriston avulla, joista ensimmäinen kohdistui alkoholiin liittyviin yleisiin käsityksiin ja toinen alkoholiin liittyviin henkilökohtaisiin merkityksiin. Tätä artikkelia varten molemmat patteristot jäsennettiin faktorianalyysin avulla viiteen merkitysulottuvuuteen (ks. liite 1). Yleisiä merkityksiä koskevat ulottuvuudet nimettiin seuraavasti: 1) Alkoholi myönteisenä välineenä, 2) Alkoholin kielteiset merkitykset, 3) Sosiaalinen paine, 4) Kohtuusulottuvuus ja 5) Kovisulottuvuus. Asteikko ulottui -3:sta (täysin eri mieltä) +3:een (täysin samaa mieltä). Henkilökohtaisten merki-

tysten jäsennyksessä oli kolme hyvin samankaltaista ulottuvuutta, mutta myös kaksi jonkin verran poikkeavaa: 1) Alkoholi myönteisenä välineenä, 2) Järkevyys, 3) Sosiaalinen paine, 4) Alkoholisivistys ja 5) Kovisulottuvuus. Henkilökohtaisten merkitysten asteikkona oli seitsemäportainen asteikko nollasta kuuteen, jossa nolla viittasi siihen, ettei kyseinen ulottuvuus ollut vastajalle lainkaan tärkeä, ja vastaavasti kuusi viittasi erittäin tärkeään.

Erot alkoholiin liittyvien merkitysten painotuksissa seuratoimintaan osallistumisen perusteella ryhmiteltyjen ryhmien välillä olivat varsin pieniä (ks. taulukko 3). Yksisuuntaisella varianssianalyysillä löytyi neljä mainitsemisen arvoista eroa. Havainnot paljastavat seuratoiminnan kannalta uusia sävyjä. Kohtuusulottuvuuteen liittyviä osioita olivat esimerkiksi ”alkoholia tulisi nauttia kohtuullisesti” ja ”alkoholin käyttöä tulisi opetella omien vanhempien seurassa”. Tämän ulottuvuuden merkityksiä korostivat vähiten silloin tällöin seuratoimintaan osallistuvat pojat ja ei koskaan seuratoimintaan osallistuneet. Vastaavasti alkoholin käyttöön liittyvää järkeyttä (esim. kielteisten seurausten välttäminen ja järkeyys alkoholia käytettäessä) ja toisaalta alkoholisivistykseen liittyviä merkityksiä (esim. tyylikkyys

Taulukko 4. Alkoholin liittyvien merkitysulottuvuuksien painotusten keskiarvot pojilla harrastetun lajin mukaan

	Jalkapallo	Jääkiekko	Muu laji	Ei lajia	F	sig.
FI Myönteinen väline	,27	1,03	,21	,25	4,04	.008
FII Kielteiset merkitykset	1,43	1,33	1,59	1,50	0,92	.432
FIII Sosiaalinen paine	-1,01	-,63	-1,24	-1,13	3,61	.013
FIV Kohtuus	-,08	,33	,43	,09	3,46	.017
FV Kovis	-,82	-,53	-1,10	-,94	2,63	.050
	Jalkapallo	Jääkiekko	Muu laji	Ei lajia	F	sig.
f1 Myönteinen väline	2,25	3,18	2,32	2,31	4,80	.003
f2 Järkevyys	3,69	3,95	4,14	3,72	3,84	.010
f3 Sosiaalinen paine	1,49	1,88	1,41	1,51	1,61	.186
f4 Alkoholisivistys	2,30	3,11	2,57	2,37	4,36	.005
f5 Kovis	2,71	2,91	2,43	2,45	2,87	.036
n	75	34	131	150		

Taulukko 5. Alkoholin liittyvien merkitysulottuvuuksien painotusten keskiarvot pojilla urheilullisen tavoitteen mukaan

	Urheilullinen tavoite		Alueellinen	Ei kilpa-tavoitetta	Ei urheile	F	sig.
	Kansain-välinen	Kansallinen					
FI Myönteinen väline	-0,01	0,49	0,55	0,27	0,23	1,77	.135
FII Kielteiset merkitykset	1,73	1,33	1,30	1,63	1,50	2,48	.044
FIII Sosiaalinen paine	-1,07	-1,21	-0,83	-1,25	-1,13	1,74	.140
FIV Kohtuus	0,12	0,23	0,17	0,48	-0,09	2,89	.022
FV Kovis	-1,14	-0,84	-0,67	-1,14	-0,89	2,22	.067
	Urheilullinen tavoite	Kansallinen	Alueellinen	Ei kilpa-tavoitetta	Ei urheile	F	sig.
	Kansain-välinen						
f1 Myönteinen väline	2,10	2,60	2,69	2,30	2,23	2,21	.068
f2 Järkevyys	3,83	3,96	3,98	4,02	3,56	2,12	.078
f3 Sosiaalinen paine	1,38	1,58	1,75	1,36	1,56	1,47	.212
f4 Alkoholisivistys	2,39	2,44	2,97	2,48	2,21	3,28	.012
f5 Kovis	2,55	2,72	2,70	2,39	2,43	1,57	.183
n	53	64	52	110	87		

alkoholin käytössä sekä alkoholijuomista ja niiden käyttötavoista mahdollisimman paljon tietäminen) korosti vähiten ”ei koskaan” seuratoimintaan osallistuneiden ryhmä. Silloin tällöin ja aktiivisesti seuratoimintaan osallistuvilla oli lievästi korkeammat painotukset kovisulottuvuudella (esim. ettei leimata nössöksi ja miehekkyyksi) kuin ei enää ja ei koskaan osallistuneilla. Näyttää kuitenkin siltä, että kovimerkitykset korostuvat erityisesti rasittavaa liikuntaa välttävien poikien keskuudessa.

Seuraosallistumisryhmiä useammin eroja löytyi käytetyn lajiryhmittelyn avulla. Kymmenestä tar-

kastellusta faktorista kahdeksassa ilmeni tilastollisin kriteerein mainitsemisen arvoiset erot, kun vertailtiin neljää poikaryhmää: jalkapalloilijoita, jääkiekkoilijoita, muun lajin harrastajia sekä muita. Alkoholin käytön tarkastelussa esiin tullut jääkiekkoilijoiden jonkin verran muita suurempi taipumus alkoholin käyttöön saa tukea ja ehkä osin selityksensäkin vertailusta, sillä huomio kiinnittyy lähes jokaisen faktorin kohdalla nimenomaan kiekkoilijoihin (ks. taulukko 4). Kiekkoilijat nimittäin korostavat muita ponnekkaammin alkoholiin liittyviä myönteisiä merkityksiä (esim. hauskanpitoa ja irrottelu). He korostivat myös

muuta enemmän alkoholiin liittyviä kovimerkityksiä, kuten miehekkyyttä ja sitä, etteivät he tule leimatuksi nössöiksi. Lisäksi sosiaalinen paine alkoholin käytölle (esim. kaverit painostavat käyttämään alkoholia enemmän kuin itse käyttäisin) – niin vähäiseksi kuin nuoret sen näin kysyttynä arvioivatkin – oli suurimmillaan nimenomaan jääkiekkoilijoiden ryhmässä.

Näyttää siltä, että nuorilla kiekkoilijoilla on tietynlainen aktiivinen suhde alkoholiin, sillä he korostivat siihen liittyviä merkityksiä muita enemmän. Heidän alkoholiin liittyvä merkitysvyyhtinsä (vrt. Koski & Tähtinen 2005) olikin paksumpi kuin muilla. Tähän sisältyy myös se, että kiekkoilijat korostivat myös alkoholisivistystä, järkevyyttä ja kohtuullisuutta alkoholin käytössä. Jalkapalloilijat ja ne nuoret, joilla ei ole lajia, korostivat järkevyyttä ja alkoholisivistystä vähiten. Muiden lajien kuin jalkapallon ja jääkiekon urheilijapojat korostivat vähiten alkoholiin liittyviä kovimerkityksiä ja myös sosiaalisen paineen osalta lukemat olivat heidän kohdallaan pienimmät.

Taso, jolla nuori urheilee, ei ollut kovinkaan voimakas erottelija alkoholimerkitysten painotuksissa. Ainoa mainittava löytyi järkevyyden korostamisesta. Parhaimmat urheilijat korostivat enemmän alkoholin käyttöön liittyvää järkevyyttä kuin vähemmän tasokkaat (kansallinen tai alueellinen parhaimmisto 4,26, seuran parhaimmisto 4,01, seuran keskitaso 3,80, ei kilpaile 3,95, ei urheile 3,55; $F = 3,48$, sig. = .008). Vähiten järkevyyttä korostivat ne pojat, jotka eivät urheile lainkaan. Urheilutasoa toimivampi erottelija alkoholimerkitysten suhteen oli urheilullinen tavoitetaso eli se, mihin nuori urheilijana tulevaisuudessa pyrkii (ks. taulukko 5). Kansainvälisille kilpakeitille pyrkivät painottivat muita enemmän alkoholin kielteisiä merkityksiä. Kohtuullisuutta korostivat eniten urheilua ilman kilpailutavoitteita harrastavat ja vastaavasti vähiten ei urheilevat. Ei urheilevat painottivat vähiten myös alkoholisivistystä, jota taas jostain syystä painottivat eniten urheilullisissa tavoitteissaan alueelliselle ja paikalliselle tasolle tyytyvät.

Valhalla ihanteena?

Jos edellä kuvattuja tuloksia vetää yhteen, voi todeta, ettei poikien alkoholin käytön ja organisoituun liikunnan seuratoimintaan osallistumisen keskinäinen kytkentä ole kovin yksiselittei-

nen asia, eikä seuratoimintaan osallistumista sinänsä voi pitää kovinkaan hyvänä alkoholin käytön selittäjänä. Ei ainakaan niin, että selvästi olisi osoitettavissa liikunnan seuratoimintaan osallistumisen intensiteetin ja alkoholin käytön välinen yhteys. Useimpien alkoholin käyttöä ja alkoholisuhdetta kuvaavien muuttujien osalta seuratoimintaan osallistumisen suhteen ei eroja ollut. Täysin aiheetonta puhe näiden kahden asian toisiinsa liittymisestä ei kuitenkaan tämänkään aineiston perusteella ole.

Kokemukset alkoholin maistamisesta ja myös alkoholin käyttö olivat yleisempiä seuratoimintaan aktiivisesti osallistuvilla pojilla kuin niillä pojilla, jotka eivät koskaan olleet seuratoimintaan osallistuneet. Ero selittyy siitä, että seuratoimintaan osallistumattomissa on mukana suhteellisen paljon sellaisia poikia, jotka eivät ole kovin aktiivisia missään nuorten sosiaalisissa toiminnoissa, ei sen enempää suositeltavissa kuin vähemmän suositeltavissa. Tämän taustalta löytyvät osaltaan erot kodin kulttuuripääomassa.

Urheilutaso ja tavoitetaso näkyvät jonkin verran poikien alkoholin käytössä. Huippulupaukset ja korkealle tavoittelevat urheilijat käyttävät alkoholia vähän, ja tämä tulos on linjassa norjalaishavaintojen kanssa (Hellandsjo Bu 2005). Tutkimustiedot kertovat myös huippu-urheilijoiden käyttävän muihin ikäisiinsä kansalaisiin verrattuna vähemmän alkoholia myös uransa päätyttyä (Vuolle 2000). Seuratoiminnassa ilman kilpailullisia tavoitteita mukana olevien ryhmässä sekä toisaalta seuratason parhaimmiston keskuudessa humalajuominen oli suhteellisesti yleisintä.

Lajivertailut kertoivat, että joukkuepaloilijoissa oli vähiten täysin raittiita ja eniten kerran kaudessa juovia, kun taas muiden lajien urheilijoissa oli sekä useammin kuin kerran kuussa käytäviä että kokonaan alkoholin käytöstä pidättäytyviä suhteellisesti enemmän. Tarkempi erittely kertoi, että jääkiekkoilijoissa oli suhteellisesti eniten alkoholia maistaneita ja humalan kokeneita sekä vähiten kokonaan väkeviä välttäviä, lisäksi oluen käyttö on heidän keskuudessaan suhteellisen yleistä. Kiekkoilijoiden tulokset viittaavat siihen, että eräänlaista heimokulttuuria voi syntyä sellaiselle nuorisosegmentille, joka ei sinänsä muodosta yhtenäistä, toisten kanssa jatkuvassa vuorovaikutuksessa olevaa ryhmää. Tämä yhtenäinen alakulttuuri näyttäytyy ulkonaisesti mm. tukkamuodissa, kielenkäytössä ja pukeutumisessa, mutta ilmeisesti myös suhteessa alkoholiin.

Kiekkoilun merkitysmaailma lienee otollinen alkoholin merkityksille. Ei ole sattumaa, että penkkiurheilukiinnostus sellaisiin miehisiksi luokiteltavissa oleviin lajeihin kuten nyrkkeilyyn, moottoriurheiluun ja jääkiekkoon on yhteydessä intensiivisempään alkoholin käyttöön (Koski 2000c). Jääkiekko ja alkoholi sijaitsevat merkityskartaston sukujuuriltaan samansuuntaisessa jatkamaisuuden ja maskuliinisuuden juurakossa, mikä näkyy mm. symbioottisena suhteena olueen ja alkoholiin laajemminkin.

Toisaalta jääkiekkoon valikoituvat yleisemmin sosiaaliselta taustaltaan keskiluokkaiset pojat, joiden mallit perhepiiristä myös alkoholin käyttöä koskien ovat keskiluokkaisia. Keskiluokkainen alkoholin käyttö ei välttämättä merkitse harvemmin toistuvaa alkoholin käyttöä, päinvastoin alkoholin käyttö voi olla jopa yleisempää. Kyse on esimerkiksi viinien suosimisesta ja siitä, että alkoholin käyttö liittyy usein ruokailutilanteisiin. Samalla suhde humalaan poikkeaa perinteisestä. On jo jonkin aikaa esitetty (esim. Virtanen 1982; Kortteinen & Elovainio 2003), että Suomen väestön keskiluokkaistumisen myötä suomalainen humalahakuisuus olisi myös sivistymässä. Tämä tarkoittaa sitä, että edelleen on yleistä humaltua, mutta humalassa osataan käyttäytyä. Etenkin liiallisen humalan välttäminen ja hyvä käytös ovat uuden keskiluokan edustajien tyylikeino (Sulkunen 1992). Heijastaako keskiluokkaisten jääkiekkopokien muita paksumpi merkitysvyyhti alkoholia koskien sitä, että heidän alakulttuurissaan painotetaan perinteisen maskuliinisen luokkarajat ylittävän humalahakuisuuden (ks. Paakkanen 1983; Kortteinen & Elovainio 2003) lisäksi myös sivistyneemmän alkoholimerkitysmaailman merkityksiä? Tässä käytettyä keskiluokkaisuustermiä ei pidä ottaa ihan kirjaimellisesti, sillä humalahakuisuus ei viimeaikaisten tietojen mukaan tunneperinteisiä luokkarajoja eikä esimerkiksi sosioekonominen asema selitä miesten humalahakuisuutta (Kortteinen & Elovainio 2003, 125).

Laajemmin tarkasteltuna kiinnostava kysymys on, miksi liikunta ja myös liikunnan seuratoimintaan osallistuminen ovat tytöillä yhteydessä parempaan terveyden lukutaitoon koskien myös alkoholin käyttöä, kun taas pojilla etenkin seuratoimintaan osallistuminen ja parempi terveyden lukutaito eivät näytä linkittyvän keskenään.

Löytyykö selitys siitä, että pojille tarjolla oleva seuratoiminta on mitä suurimmassa määrin perinteisen suomalaisen miehisyyden tukemista?

Seuroissa vallalla olevassa mieheyden mallissa on vahvasti läsnä myös suomalaisuuden idealisoidut piirteet, joihin epäilemättä myös kiinteä suhde alkoholiin kuuluu. Tässä miehisyydessä terveydellä ei juuri ole sijaa. Urheilun ja seuratoiminnan miehisuus nojaa paljolti menneisyydessä muotoutuneeseen mieheyden malliin, joka kuitenkin vaikuttaa voimallisesti nykyisyydessä (ks. Lehtonen 1999). Tuota mallia voi kutsua soturimalliksi, joka ei ensisijaisesti lähesty ihmisenä olemista esimerkiksi terveyden kautta. Terveysnäkökulma myöntää ihmisen heikkouden ja haavoittuvuuden. Soturi taas ei voi myöntää olevansa heikko tai haavoittuvainen. Soturi on periksi antamaton, peloton taistelija ja ahkera uurastaja, vahva ja taitava. Nämä kaikki piirteet ovat käyttökelpoisia ja suositeltavia myös urheilussa. Sotureitakin on erilaisia. Mieheyden soturimalli seuratyössä voisi kummata esimerkiksi japanilaisen samurain, keskiaikaisen eurooppalaisen ritarin tai skandinaavisen viikinkisoturin piirteistä. Kahdelle ensiksi mainitulle soturityypille olivat keskeisiä hyveiden ja ylevien ihanteiden kunnioitus, oikeamielisyys, järkähtämättömät kunniakäsitukset ja itsehillintä. Näihin verrattuina viikingit olivat barbaarisempia ja hedonistisempia. Viikinki-ihanteet taitavat kyttyä heidän taivaassaan, Valhallassa, jossa päivät taistellaan, mutta illalla kaikki henkiin heränneenä pääsevät nauttimaan juomingeista ja syömingeistä. Meikäläisessä urheilumaisemassa eivät nykyään samuraihenki tai ritari-ihanteet taida olla suunnannäyttäjinä. Sen sijaan ainakin alkoholi-teemaan liittyen viikinkien Valhallasta on löydettävissä paljolti samoja piirteitä, joita voi tunnistaa miehisestä urheilumaailmasta. Fyysisen koetuksen jälkeen palkitaan itseä juomilla ja nautitaan yhdessäolosta.

Tämän aineiston havainnoissa näin analysoituina korostui jääkiekkoilijoiden aktiivinen suhde alkoholiin, mutta samansuuntaisia tuloksia on kohdennetuimpien aineistojen kautta saatu mm. jalkapalloilijoista ja salibandypelaajista (Salminen & Tuomarila 2005). Todettakoon kuitenkin, että havaintojen mukaan liikuntaa ja urheilua harrastavilla nuorilla alkoholin käyttöön liittyvät kielteiset seuraamukset olivat liikuntaa harrastamattomiin nähden harvinaisempia (Kaprio & al. 2000). Lisäksi tuoreet viestit Brittein saarilta kertovat lupaavista tuloksista, joita urheilutoiminnan avulla on saatu syrjäytymisvaarassa olevien nuorten kaidalla tiellä pitämisestä etenkin rikollisuuden ja huumeiden vastaisessa työs-

sä (MORI, 2004). Nämä tulokset antavat alkoholihavainnoista huolimatta tukea yleiselle käsitykselle hyvien harrastusten merkityksestä (vrt. Hoikkala 1993).

Terveiden elämäntapojen edistäminen on mainittu yhtenä organisoidun liikunnan tavoitteista (esim. SLU:n säännöt), ja valtaosa seuroista pitää tutkimushavaintojen perusteella terveiden ja raittiiden elämäntapojen edistämistä keskeisenä toimintaansa ohjaavana periaatteena (Koski 2000c). Poikien osalta näyttää siltä, ettei tässä suunnassa ole kovin hyvin onnistuttu. Lasse Kannas ja kollegat (2002) esittävätkin provosoivasti, että seuratoiminnassa on oltu liian kiinnostuneita liikun-

nasta ja urheilusta, eikä ole riittävästi tunnistettu esimerkiksi terveyden suhteen sitä suurta kasvatusvastuuta, joka toiminnalle voidaan asettaa. Kannas on tuonut keskusteluun ”terveyttä edistävän liikuntaseuran” konseptin, jonka soveltaminen käytäntöön edellyttäisi uudenlaista ajattelutapaa ja kokonaisvaltaisempaa harrastustoiminnan toiminnallista eetosta. Kehitystyön alkuvaiheessa olisi perusteltua edellä mainittuihin sukupuolieroihin viitaten suunnata päähuomio poikien toimintaan. Voisi olla paikallaan aloittaa esimerkiksi keskustelulla siitä, minkälaisen miehen mallin tai mallien varaan toimintaa halutaan rakentaa.

KIRJALLISUUS

- ALASUUTARI, PERTTI: Kulttuuripääoma summamuuttujan valossa. *Sosiologia* 34 (1997): 1, 3–14
- FALK, PASI & SULKUNEN, PEKKA: Suomalainen humala valkokankaalla – suomalaisen miehen myyttinen fantasia. *Sosiologia* 17 (1980): 4, 257–270
- HEALTH PROMOTION GLOSSARY. Geneva: WHO, 1998. http://www.who.int/hpr/NPH/docs/hp_glossary_en.pdf (1998)
- HELLANDSJO BU, E. T.: Alcohol Debut and Consumption Among Norwegian Athletes: The Impact of Environmental and Personal Factors. P. 111–132. In: Bouroncle, Alberto & Rauhamäki, Sari (eds): Sport and Substance Use in the Nordic Countries. NAD publication 45. Helsinki: Nordic Council for Alcohol and Drug Research, 2005
- HELLANDSJO BU, E. T. & WATTEN, R. & FOXCROFT, D. & INGEBRIGTSEN, J. E. & RELLING, G.: Teenage Alcohol and Intoxication Debut: The Impact of Family Socialization Factors, Living Area and Participation in Organized Sports. *Alcohol and Alcoholism* 37 (2002): 1, 74–80
- HOIKKALA, TOMMI: Katoaako kasvatus, himmeneekö aikuisuus? Aikuisumisen puhe ja kulttuurimallit. Jyväskylä: Gummerus, 1993
- HOIKKALA, TOMMI: Terveiden lukutaito – enemmän kuin elämänhallintateknikka? *Liikunta ja Tiede* 40 (2003): 2, 35–36
- KANNAS, LASSE & VUORI, MIKA & SEPPÄLÄ, HENNA-RIIKKA & TYNJÄLÄ, JORMA & VILLBERG, JARI & VÄLIMAA, RAILI & OJALA, KRISTINA: Suojaako urheiluseuratoiminta nuoria päihteiltä ja tupakalta. *Liikunta & Tiede* 39 (2002): 4, 4–11
- KAPRIO, JAAKKO & AARNIO, M. & WINTER, T. & KUJALA, URHO: Liikunnan harrastuksen yhteys alkoholin, tupakan ja huumeiden käyttöön. Julkaisematon käsikirjoitus, 2000
- KORTTEINEN, MATTI & ELOVAINIO, MARKO: Sivistyneesti humalassa – suomalainen viinapää vuonna 2000. *Yhteiskuntapolitiikka* 68 (2003): 2, 121–130
- KOSKI, PASI: Maailma muuttuu, muuttuvatko seurat. Jyväskylän yliopisto, Liikunnan kehittämiskeskus,

2000. 2000a

- KOSKI, PASI: Liikunta kansalaisaktiivisuutena. S. 40–55. Teoksessa: Itkonen, H. & Heikkala, J. & Ilmanen, K. & Koski, P. (toim.): Liikunnan kansalais-toiminta – muutokset, merkitykset ja reunaehdot. Liikuntatieteellisen seuran julkaisu nro 152. Tampere: Tammer-Paino, 2000. 2000b
- KOSKI, PASI: Nuoret urheilijat ja alkoholi. Jyväskylän yliopisto, Liikunnan kehittämiskeskus, 2000. 2000c
- KOSKI, PASI: Sport: The road to health? P. 295–337. In: Hoikkala, T. & Hakkarainen, P. & Laine, S. (eds): Beyond Health Literacy. Youth Cultures, Prevention and Policy. Helsinki: Finnish Youth Research Network, 2005
- KOSKI, PASI & TÄHTINEN, JUHANI: Liikunnan merkitykset nuoruudessa. *Nuorisotutkimus* 23 (2005): 1, 3–21
- KUKKONEN, HANNA: Nuorten terveyden lukutaito ja alkoholi. Minkälaiset merkitysrakenteet ja arvostukset vaikuttavat nuorten alkoholin käyttöön? Julkaisematon sosiologian pro gradu -tutkielma. Turun yliopisto, Sosiologian laitos, 2004
- LAAKSO, LAURI: Aikuisväestön vapaa-ajan liikuntaharrastus. S. 87–99. Teoksessa: Vuolle, P. & Telama, R. & Laakso, L. (toim.): Näin suomalaiset liikkuvat. Liikunnan ja kansanterveyden julkaisuja 50. Helsinki: Valtion painatuskeskus, 1986
- LEHTONEN, MIKKO: Maskuliinisuus, kansallisuus, identiteetti. S. 74–88. Teoksessa: Jokinen, A. (toim.): Mies ja muutos: kriittisen miestutkimuksen teemoja. Tampere: University Press, 1999
- LUOTO, RIITTA & VIISAINEN, KIRSI & KULMALA, ILONA (toim.): Sukupuoli ja terveys. Tampere: Vastapaino, 2003
- MORI. Evaluation of Positive Futures: Year 2. Research study conducted for the Home Office. 2004. www.drugs.gov.uk/ReportsandPublications/YoungPeople/1092746008/FinalPartners.pdf (2004)
- PAAKKANEN, PIIRJO: Suomalaisen viinapään jäljillä – alkoholi suomalaisessa kaunokirjallisuudessa vuosina 1911–1912 ja 1972. *Sosiologia* 20 (1983): 2,

- PAAKKANEN, PIIRJO: Naisten ja miesten alkoholimaailmojen lähentyminen vuosina 1984–1992. *Alkoholipolitiikka* 60 (1995): 4, 225–230
- PAASO, KARI: *Alkoholisäädestö*. Helsinki: Restamark, 2000
- PEDERSEN, W. & SKRONDAL, A.: Alcohol Deput: Predictors and Consequences. *Journal of Studies on Alcohol* 59 (1998), 32–42
- RATZAN, SCOTT C.: Health Literacy. *Communication for the Public Good. Health Promotion International* 16 (2001): 2, 207–214
- RAUTAVA, PASI & LAAKSO, LAURI & NUPPONEN, HEIMO: Vanhempien merkitys 5. luokan oppilaiden liikuntaharrastuksessa. *Liikunta & Tiede* 40 (2003): 5–6, 26–32
- RIMPELÄ, ARJA & LINTONEN, TOMI & PERE, LASSE & RAINIO, SUSANNA & RIMPELÄ, MATTI: Nuorten terveystapatutkimus 2001. *Tupakoinnin ja päihteiden käytön muutokset 1977–2001*. Helsinki: Stakes, 2002

ENGLISH SUMMARY

Pasi Koski: Boys, ball and the bottle: do sports clubs lead young men into a wet drinking culture? (Pojat, pallo ja pullo: viekö seuratoiminta märkään miehuuteen?)

Research indicates that boys who are involved in sports club activities are more exposed to alcohol use than other boys. However these results are mainly based on rather crude indicators. Conducted as part of the research project on “Youth cultures as health literacy”, this study set out to gain a more in-depth understanding of the relationship between sports club participation and alcohol use among Finnish boys.

Quantitative data were collected among young people aged 13–18 in the city of Turku (n = 798). The findings reported here are based on a partial sample of boys (n = 401). Questions concerned both concrete behaviours and the meanings attached to alcohol.

Sports club participation did not emerge as a very strong explanatory factor: no significant differences were found on most of the variables describing alcohol use. However, a comparison of active participants with boys who had never participated in sports clubs did lend some support to the argument that alcohol use correlates with sports club participation: experimenting with alcohol and using alcohol were more common among active participants than among those who had never been involved in sports clubs. One possible explanation is that among boys who had never participated in sports clubs’ activities, involvement in social activities in general was at a relatively low level. This difference was partly attributable to differences in the amount of cultural capital inherited from home.

Level of athletic aspiration was to some extent reflected in alcohol use, which was less common among the top prospects and those with the highest level of ambitions. In a comparison of different sports, boys

RIMPELÄ, MATTI: Urheiluseuratoiminnan, kilpaurheilun ja urheiluviestinnän yhteydet lasten päihteiden käyttöön. *Julkaisematon alustus*, 21.3.2000

SALMINEN, JUKKA-PEKKA & TUOMARLA, OLLI: Nuoret urheilijat ja alkoholi. A-junioreiden alkoholitottumukset jalkapallossa ja salibandyssä. *Julkaisematon opinnäytetyö*. Lahden Ammattikorkeakoulu, Liikunnan ja vapaa-ajan koulutusohjelma, 2005

SULKUNEN, PEKKA: *The European New Middle Class. Individuality and Tribalism in Mass Society*. Aldershot: Avebury, 1992

TIGERSTEDT, CHRISTOFFER & TÖRRÖNEN, JUKKA: Muuttuvatko suomalaisten juomatavat? Kulttuurisen lähestymistavan jäljillä. *Sociologia* 42 (2005): 1, 35–49

VIRTANEN, MATTI: Änkyrä, tuiske, huppeli – muuttuva suomalainen humala. *Porvoo: WSOY*, 1982

Vuolle, Pauli: Suomalainen huippu-urheilija ja alkoholin, tupakan ja nuuskan käyttö. *Liikunta & Tiede* 37 (2000): 2, 4–9.

who played ice hockey had the most active relationship to alcohol: in this group we found the largest proportion of those who had tasted alcohol, who had experiences of being drunk, who drank beer and who did not avoid spirits. In addition, they placed greater weight on the meaning of alcohol than others. The findings concerning ice hockey players point at the formation of a certain tribe culture among those young people who do not constitute an integrated group where members are continuously interacting with one another.

Among girls, physical activity and sports club participation are linked to health literacy and also to alcohol use. In this light it is interesting to ask why sports club participation among boys does not predict a higher level of health literacy. Does the explanation possibly lie in the fact that sports club activities mainly support traditional Finnish masculinity? The dominant, ‘warrior’ model of masculinity revolves very much around the ideal characteristics of Finnishness, one of which is being in close contact with alcohol. Health considerations are certainly not prominent in this model. It seems that the warrior model is based not so much on virtuous warriors such as samurais or knights as on the more barbarian and hedonistic model of the Viking. The Viking heaven of Valhalla shares many features in common with the masculine world of sport. After their physical exertions and struggles, men will reward themselves by drinking and enjoying one another’s company. If health considerations are to enjoy greater prominence in boys’ sports club activities, it might be useful to take a serious look at what kind of ideal of masculinity they favour and promote.

KEY WORDS

Sports club, boys, alcohol, meaning, masculinity, health literacy, Finland

Liite 1.		Alkoholinkäyttö on vaikea taito, jota pitää opetella		.50
Yleiset näkemykset alkoholista		Humaltuminen on alkoholin käytössä oleellisin asia		-.49
<i>Faktori I: Alkoholi myönteisenä välineenä</i>		Alkoholi ja sen käyttö ovat yleinen ja hauska vitsailun kohde		.41
Alkoholin avulla on helpompi tehdä tuttavuutta vastakkaisen sukupuolen kanssa		(Ominaisarvo 1,82; selitysosuus 4,9%; Cronbachin alfa .47)		
Alkoholin avulla voi vähentää tylsyyden tunnetta		<i>Faktori V: Kovis</i>		
Alkoholi auttaa vapautumaan paineista		Alkoholi ja sen käyttö ovat yleinen ja hauska vitsailun kohde		.56
Huumori liittyy alkoholin käyttöön		Ne, jotka eivät käytä alkoholia, ovat nössöjä		.53
Alkoholi auttaa tuntemaan itsevarmaksi		Alkoholinkäyttö liittyy miehekkyyteen		.51
Alkoholi auttaa irrottelemaan		Alkoholinkäytön jälkeisinä päivinä kuuluu rehvastella tekemisillään		.41
Alkoholia käyttäessään kokee uusia elämyksiä		Alkoholinkäyttö on jännittävää		.41
Alkoholin avulla seksuaalisten suhteiden luominen ja kokemusten hankkiminen on helpompaa		(Ominaisarvo 1,25; selitysosuus 3,4%; Cronbachin alfa .68)		
Alkoholin lisää kaveriporukan yhteenkuuluvuutta		Alkoholimerkitysten merkityksellisyys itselle		
Alkoholia on turvallista nauttia kavereiden seurassa		<i>Faktori I: Myönteinen väline</i>		
Alkoholi saa ajattelemaan ja puhumaan syvällisiä		Irrottelu alkoholin avulla on minulle		.77
Alkoholinkäyttö on jännittävää		Alkoholin käyttäminen on minulle		.77
Alkoholinkäyttöön liittyy enemmän myönteisiä kuin kielteisiä piirteitä		Kontaktien saaminen alkoholin avulla vastakaiseen sukupuoleen on minulle		.76
Alkoholinkäyttöön kuuluu, että huonoon kuntoon itsensä saattaneista kavereista pidetään hyvää huolta		Alkoholia käytettäessä hauskanpito on minulle		.76
(Ominaisarvo 9,13; selitysosuus 24,7%; Cronbachin alfa .91)		Paineista vapautuminen alkoholia nauttien on minulle		.75
<i>Faktori II: Alkoholin kielteiset merkitykset</i>		Alkoholin avulla saadut elämykset ovat minulle		.75
Alkoholi aiheuttaa riitoja		Tylsyyden tunteen poistaminen alkoholin avulla on minulle		.74
Alkoholia käyttänyt tekee usein tyhmyyksiä		Humaltuminen on minulle		.72
Alkoholi tekee ihmisistä väkivaltaisia		Alkoholi seksuaalisten suhteiden luomisen välineenä on minulle		.66
Alkoholinkäyttöön liittyy monia kielteisiä seurauksia (oksentaminen, sammuminen, krapula yms.)		Alkoholia käytettäessä muiden ihmisten seura on minulle		.59
Alkoholi voi pilata elämän		Alkoholia käytettäessä ongelmien unohtaminen on minulle		.58
Alkoholinkäyttöön liittyy monia vaaroja		Huumori alkoholia käytettäessä on minulle		.57
Alkoholia käytettäessä ei välitetä säännöistä tai aikuisten toiveista ja määräyksistä		Kavereista huolehtiminen alkoholia käytettäessä on minulle		.45
(Ominaisarvo 3,03; selitysosuus 8,2%; Cronbachin alfa .74)		Jännittävyys alkoholin käytössä on minulle		.44
<i>Faktori III: Sosiaalinen paine</i>		(Ominaisarvo 11,1; selitysosuus 25,9%; Cronbachin alfa .92)		
Alkoholinkäytössä kannattaa erottautua esim. käyttämällä erikoisia tai muodikkaita juomia		<i>Faktori II: Järkevyys</i>		
Kaverit, joilla on hyvä viinapää (pystyvät juomaan paljon alkoholia), ovat arvostettuja		Alkoholin kielteisten seurausten (sammuminen, oksentaminen, krapula yms.) välttäminen on minulle		.68
Kaverit painostavat käyttämään alkoholia enemmän kuin itse käyttäisin		Järkevyys alkoholia käytettäessä on minulle		.67
Alkoholia käytettäessä kuuluu näyttää humalaisemmalta kuin onkaan		Kohtuullisuus alkoholin käytössä on minulle		.65
Kavereita, jotka tietävät paljon erilaisista alkoholijuomista ja niiden käytöstä, arvostetaan paljon		Väkivallan välttäminen on minulle		.63
Alkoholinkäytön jälkeisinä päivinä kuuluu rehvastella tekemisillään		Alkoholin tulevaisuudelleni aiheuttavien riskien välttäminen on minulle		.62
Alkoholinkäyttöön kuuluu kilpaa juominen		Minulle vanhempieni mielipiteet vapaa-aikani tekemisistä ovat		.51
Alkoholi kuuluu aikuismaiseen käyttäytymiseen		Kavereista huolehtiminen alkoholia käytettäessä on minulle		.50
(Ominaisarvo 2,47; selitysosuus 6,7%; Cronbachin alfa .73)		Alkoholinkäytön opettelu turvallisessa porukassa on minulle		.47
<i>Faktori IV: Kohtuus</i>		Yhteenkuuluvuuden tunne on minulle		.43
Alkoholinkäyttöä tulisi opetella omien vanhempien seurassa		(Ominaisarvo 4,9; selitysosuus 11,4%; Cronbachin alfa .81)		
Alkoholia tulisi käyttää kohtuullisesti		<i>Faktori III: Sosiaalinen paine</i>		
		Se, mitä kaverit ajattelevat, on minun alkoholin		

käytölleni	.61	Alkoholijuoman mieleinen maku on minulle	.50
Humalaiselta näyttäminen alkoholia käytettä-		Alkoholista ja niiden käyttötavoista mahdolli-	
essä on minulle	.59	simman paljon tietäminen on minulle	.50
Minulle erottautuminen esim. erilaisia juomia		Pohdiskelu alkoholia käytettäessä on minulle	.47
juomalla on	.58	Alkoholinkäytön opettelu turvallisessa porukas-	
Vaarojen uhmaaminen ja riskien otto on minulle	.58	sa on minulle	.46
Sääntöjen rikkominen aika ajoin on minulle	.46	(Ominaisarvo 1,6; selitysosuus 3,7%;	
Juomistapahtumien tempauksilla tai juoma-		Cronbachin alfa .73)	
määrillä rehvasteleminen on minulle	.46		
Minulle juomakilpailuissa pärjääminen olisi	.44	<i>Faktori V: Kovis</i>	
Muiden nuorten käytöstapojen seuraaminen on		Se, etten tule kavereiden piirissä leimatuksi	
minulle	.42	nössöksi, on minulle	.63
Jännittävyys alkoholin käytössä on minulle	.40	Miehekkyyys (Tytöille: Miehisten käyttäytymis-	
(Ominaisarvo 2,2; selitysosuus 5,2%;		mallien jäljittely) on minulle	.61
Cronbachin alfa .79)		Aikuismainen käyttäytyminen on minulle	.53
<i>Faktori IV: Alkoholisivistys</i>		Itsevarmuuden tunne on minulle	.51
Alkoholinkäytön opetteleminen on minulle	.65	Yhteenkuuluvuuden tunne on minulle	.45
Tyylikkyys alkoholin käytössä on minulle	.60	Riitojen välttäminen on minulle	-.42
Hyvä viinapää olisi/on minulle	.51	(Ominaisarvo 1,4; selitysosuus 3,3%;	
		Cronbachin alfa .58)	